

Kutseõpetaja professionaalse arengu süsteem

Valminud ESF projekt „Kutseõpetajate väljaõppe ja täienduskoolituse süsteemi arendamine” raames

1. Eessõna

Käesolev dokument on esimene katse kirjeldada kutsõpetaja professionaalse arengu süsteemi. Tegemist ei ole seadusandliku, vaid soovituslikult rakendatava dokumendiga.

1. Kutseõpetaja professionaalse arengu süsteemi kirjelduse **eesmärk** on toetada kutseõpetajat oma töö- ja kutsealase arengu kujundamisel.

Süsteemi kirjeldus annab ülevaate, kuidas toimub kutseõpetajaks saamine, enesetäiendamine kutseõpetajana, erialavahetus/ täiendava eriala omandamine, liikumine ühelt kutsetasemelt teisele ning millised on kutseõpetaja arengut toetavad tugistruktuurid.

2. Mõisted

Kutseõpetaja õpetab kutseõppeasutuses erialaseid üld- ja põhiaineid, loob oma tegevusega tingimused ja suunab õppeprotsessi, et õppija omandaks tööks vajalikud teadmised ja oskused. Ta toetab õppija isiksuse arengut ning kujundab tema valmisolekut elukestvaks õppeks.

Kutseõpetaja professionaalne areng: hõlmab tasemeharidust, töökogemust, õpetajakoolitust, täienduskoolitust, stažeerimist, erialast enesetäiendamist.

VÕTA- Varasema Õpi- ja Töökogemuse Arvestamine

Stažeerimine- eesmärgipärane erialane töö töökeskkonnas, mis haakub otseselt kutseõpetaja poolt õpetatava valdkonnaga.

ISCED 97- rahvusvaheline ühtne haridusliigitus (International Standard Classification of Education)

3. Mida peab kutseõpetaja oskama?

Kutseõpetaja tööks vajalikud oskused on kirjeldatud kõige täpsemalt kutseõpetaja kutsestandardis, mis kinnitati 29.11.2006.a Hariduse Kutsenõukogu otsusega nr 9. Kutsestandardiga saab tutvuda Kutsekoja koduleheküljel aadressil <http://www.kutsekoda.ee>

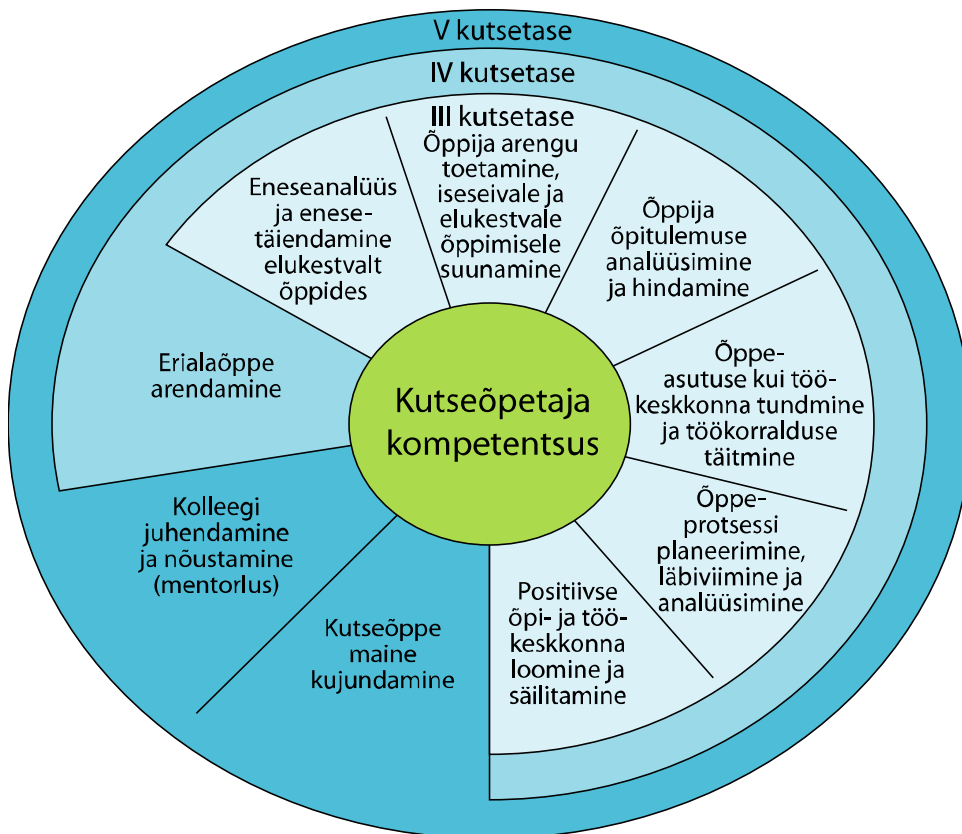
Kutseõpetajale vajalikke oskusi ehk kompetentse on kirjeldatud kolmel kutsetasemel:

III taseme kutseõpetaja õpetab põhiliselt praktilisi töövõtteid, kujundades õpilastes tööharjumusi ja praktilisi tööoskusi.

IV taseme kutseõpetaja annab edasi teoreetilisi teadmisi ja õpetab praktilisi tööoskusi. Koostöös ettevõtetega ja erialaliitudega arendab ta erialast väljaõpet õppeasutuses.

V taseme kutseõpetaja annab edasi nii teoreetilisi teadmisi kui õpetab praktilisi tööoskusi. Koostöös ettevõtetega ja erialaliitudega arendab erialast väljaõpet õppeasutuses ning osaleb eriala arendamises väljaspool õppeasutust. Ta nõustab ja juhendab meetoodiliselt teisi kolleege ning kujundab kutseõppe mainet.

Kompetentse tööülesannete täitmiseks on kokku 9. Taseme tõustes vajalike kompetentside arv suureneb. Erineva tasemega kutseõpetaja tööks vajalikud kompetentsid on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Kutseõpetaja kompetentsid (joonis pärineb Heidi Paju magistritööst „Kutsepedagoogiline koolitus ja selle realiseerumine kutseõpetaja tegevuses“ Tallinna Ülikool, 2007)

4. Kuidas saadakse kutseõpetajaks?

Kõigile Eesti õpetajatele kehtivad kvalifikatsiooninõuded, mis on leitud haridusministri määrusest Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded (vaata www.riigiteataja.ee).

Kvalifikatsiooninõuetes on määratud õpetajana töötamiseks vajaliku haridustaseme, töökogemuse ning kutsepedagoogilise koolituse läbimise nõuded:

- 1) kutsepedagoogiline või muu pedagoogiline kõrgharidus õpetatavate õppekavade valdkonnas ja vähemalt kolmeaastane erialase töö staaž õpetataval kutse-, eri- või ametialal või
- 2) kõrg- või keskeriharidus õpetatavate õppekavade valdkonnas, vähemalt kolmeaastane erialase töö staaž õpetataval kutse-, eri- või ametialal ja läbitud 320-tunnine kutsepedagoogika kursus või
- 3) kõrg- või keskeriharidus õpetatavate õppekavade valdkonnas, vähemalt kolmeaastane erialase töö staaž ja jätkuv erialane töö õpetataval kutse-, eri- või ametialal.

Kutseõpetaja kutsestandardis on kirjeldatud nõuded (tabel 1), mis on lähtealuseks kutse omistamisel: nõuded haridustasemele, eri- ja kutseoskusnõuded valdkonnas, milles kutseõpetajana tööle asutakse, nõuded töökogemusele ja õpetajakoolituse olemasolu. Mõnel juhul on nõutud ka kutsetunnistus õpetataval eri- või kutsealal.

Tabel 1. Kutseõpetajale kutseomistamisel esitatavad nõuded

NÕUDED KUTSEOMISTAMISEL			
Kutse-tase	Töökogemus	Haridustase	Muud nõuded
III	3-aastane töökogemus õpetatavas valdkonnas ja 1-aastane töökogemus kutseõpetajana (kohanemis- või kutseaasta)	Keskharidus	Läbitud kutseõpe või kutsetunnistus õpetataval erialal
IV	3- aastane töökogemus õpetatavas valdkonnas ja 1-aastane töökogemus kutseõpetajana (kohanemis- või kutseaasta)	Kõrgharidus või sellega võrdsustatud haridustase õpetatavas valdkonnas	Käesolevast kutsestandardist tulenev õpetajakoolitus
	3- aastane töökogemus õpetatavas valdkonnas ja 1-aastane töökogemus kutseõpetajana (kohanemis- või kutseaasta)	Kõrgharidus või sellega võrdsustatud haridustase	Käesolevast kutsestandardist tulenev õpetajakoolitus Kutsetunnistus õpetataval erialal
	1-aastane töökogemus kutseõpetajana (kohanemis- või kutseaasta)	Magistrikraad või sellega võrdsustatud haridustase õpetatavas valdkonnas	Käesolevast kutsestandardist tulenev õpetajakoolitus
V	3- aastane töökogemus õpetatavas valdkonnas või 5- aastane töökogemus kutseõpetajana	Magistrikraad või sellega võrdsustatud haridustase	Käesolevast kutsestandardist tulenev õpetajakoolitus

Kutseõpetaja haridusteel esimeseks on haridustasemest tulenevad nõuded. Kutseõpetajana saab tööle asuda isik, kellel on vähemalt keskharidus, lisaks läbitud kutseõpe antud erialal. Selle puudumisel on võimalik tõendada oma erialast pädevust ka kutsetunnistusega.

Järgnevalt võib kutseõpetajal olla kõrgharidus või sellega võrdsustatud haridustase nagu näit. bakalaureus, kutsekõrg- või rakenduskõrgharidus õpetatavas valdkonnas. Kui kõrgharidus ei ole antud valdkonnas, siis peab kutseõpetajaks soovijal olema ette näidata kutsetunnistus õpetataval eri- või kutsealal.

Kõrgeima haridustaseme ehk magistrikaadi olemasolu korral ei pea magistrikraad olema tingimata õpetatavas valdkonnas. See on siinkohal üksnes soovituslik.

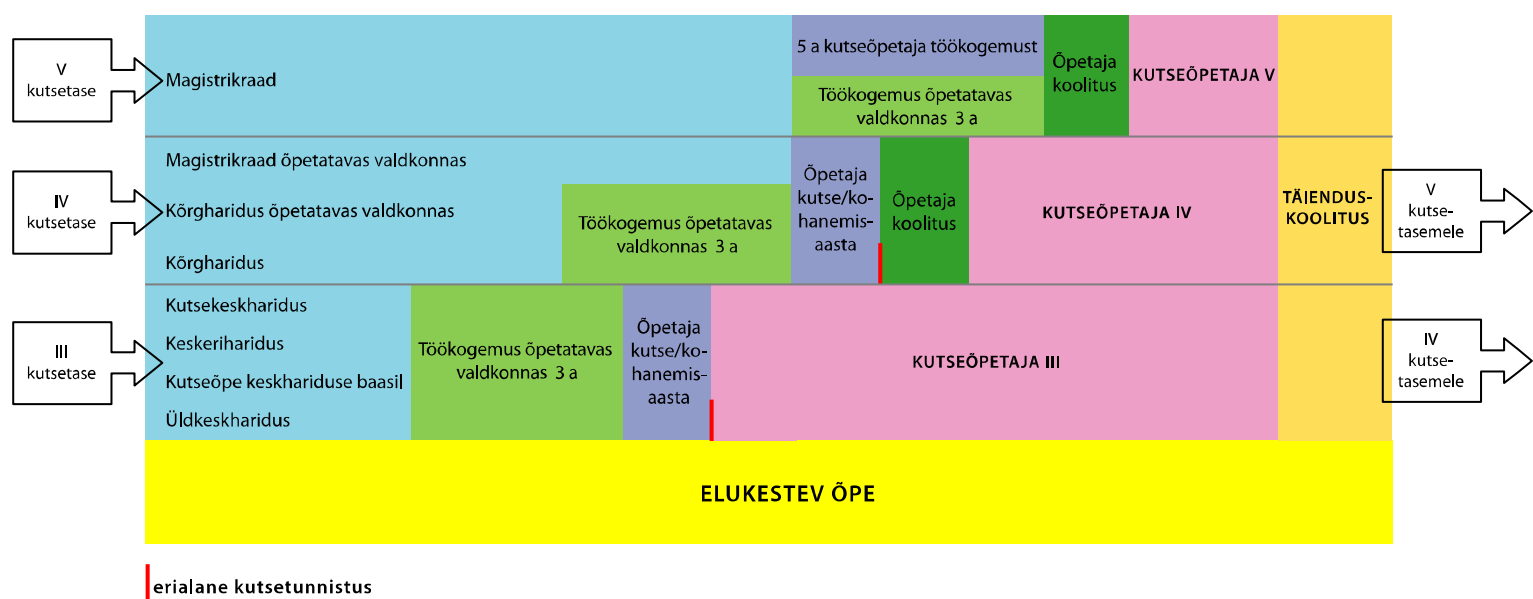
Töökogemus antud valdkonnas on teine oluline kriteerium. Nimelt on kutseõpetajaks saamise eelduseks eelnev 3-aastane töökogemus antud eri- või kutsealal. Eelneva erialase töökogemuse nõuet ei seata üksnes magistrikaadi puhul, mis on omandatud õpetatavas valdkonnas. Kui aga magistrikraad ei ole omandatud õpetatavas valdkonnas, on nõue omada 3-aastast töökogemust samas valdkonnas.

Kolmandaks, kutseomistamisel on kutseõpetajal nõue, et ta peab olema töötanud eelnevalt ühe aasta kutseõpetajana. See nn. kutse- või kohanemisaasta peaks toetama algajal õpetajal kohaneda õppeasutuse töökeskkonnaga. V taseme kutseõpetaja puhul aga nõutakse kas 3-aastast töökogemust õpetatavas valdkonnas või 5-aastast töökogemust kutseõpetajana.

Õpetajakoolitus on kutseõpetajaks saamise neljas eeldus v.a. kolmandal tasemel. Õpetajakoolituse puhul ei ole koolituse maht määratletud. Olulised on kutseõpetaja tööks vajalike teadmiste ja oskuste olemasolu, mis tulenevad kutseõpetaja kutsestandardist. Õpetajakoolitust võib läbida enne kutseõpetajana tööle asumist või juba tööle asudes näit. kohanemisaasta jooksul.

Kutseõpetaja kutsestandardi tasemed ja haridustee on toodud joonisel 2.

Joonis 2. Kutseõpetaja kutsestandardi tasemed ja kutseõpetaja haridustee

Täpsed nõuded kutse omistamiseks sätestatakse kutseomistamise korras.

Kvalifikatsioonimääruses ja kutsestandardis kasutatakse väljendit „õpetatav valdkond“, mis tähendab:

- kui tegemist on põhioskuste õpetajaga, mõistetakse õpetatava valdkonnana õppekava rühma (ISCED 97 järgi),
- kui tegemist on üldoskuste õpetajaga, mõistetakse õpetatava valdkonnana koolitusala rühma.

Tabel 2. Õppekava rühmad ja koolitusala, ISCED 97 (tabelis on väljavõte ISCED 97 jaotusest üksnes nende õppekavarühmade kohta, mis on kaasatud antud projekti)

Õppekava rühm	Koolitusala rühm
341 Hulgi- ja jaekaubandus	34 Ärindus ja haldus
344 Majandusarvestus ja maksundus	
345 Juhtimine ja haldus	
346 Sekretäri- ja ametnikutöö	
523 Elektroonika ja automaatika	52 Tehnikaalad
541 Toiduainetetöötlus ja -tootmine	54 Tootmine ja töötlemine
542 Tekstiili, rõivaste, jalatsite valmistamine	
582 Ehitus ja tsiviilrajatised	58 Arhitektuur ja ehitus
623 Metsandus	62 Metsandus ja kalandus
624 Kalandus	
762 Sotsiaaltöö ja nõustamine	76 Sotsiaalteenused
811 Majutamine ja toitlustamine	81 Isikuteenindus
812 Reisimine, turism ja vaba aja veetmine	
815 Juuksuri- ja iluteenindus	
840 Transporditeenused	84 Transporditeenused

5. Kuidas saab kutseoskusi arendada?

Kutseõpetaja professionaalse arengu aluseks on õpetaja eneseanalüüs ja sellest tulenev pidev enesetäiendamine e. elukestev õpe.

Õpetaja tööalase täienduskoolituse eesmärk on toetada õpetaja kutse-, eri- ja ametialast arengut. Õpetajakoolituse raam nõuete kohaselt on kutseõpetajal õigus ja kohustus täienduskoolitusele vähemalt 2 kuu ulatuses 3 aasta jooksul. Kokkuleppel tööandjaga võib kutseõpetaja käia pikemaajalises enesetäiendusel.

Ettevõttes stažeerimine on osa kutseõpetaja täienduskoolitusest. Stažeerimise eesmärk on praktiline enesetäiendamine ning valdkonna arengutega kursisolek, et tagada eriala õpetamise kaasaegsus. Stažeerimise all mõistetakse eesmärgistatud erialast tööd töökeskkonnas. Stažeerimise maht on vähemalt 80 tundi ehk 2 tööädalat 3 aasta jooksul.

ERIALA VAHETAMISEKS ja uues õpetatavas valdkonnas lisaeriala õpetamise õiguse saamiseks ning vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks on kutseõpetajal järgmised võimalused:

1. Uue eriala omandamine läbi formaalhariduse
2. Täiendus- ja ümberõppes osalemine
3. Töö kaudu/ töökohal õppimine
4. Iseseisev õppimine (VÕTA rakendamine)

Erialapädevustele vastavust saab kutseõpetaja oma tööandjale tõendada järgmiste dokumentide abil:

1. Kõrg- või kutseharidust tõendav dokument

2. Täiend- või ümberõppe läbimist tõendav dokument
3. Töötamist/ töökogemust tõendavad dokumendid (vt VÕTA määrust)
4. Kutsetunnistus

6. Kust saab kutseõpetaja tuge?

Tugisüsteemid võib jagada koolisesteks ja koolivälisteks tugisüsteemideks. Esimesel juhul on tugisüsteem koolikultuuri oluliseks osaks. Teisel juhul on võimalik rääkida nii riigi garanteeritud süsteemist kui kolmanda sektori seltside/ühingute eesmärgistatud tegevusest.

Koolisene tugisüsteem

- a) Mentorlus on töö käigus õppimise toetamine. Mentori ülesanne on nooremõpetaja professionaalse arengu ja kooli kui organisatsiooniga kohanemise toetamine. Mentorluse rakendamine kooli tasandil sõltub kooli juhtimisstrateegiast ning on seetõttu varieeruv.
- b) Kutse- ja kohanemisaasta. Toetamaks algajat õpetajat esimesel aastal tööellu sisseelamist, on Eestis käivitunud kutse aasta programm alates 2004/2005 õppeaastast. Kutse aastakeskused toimivad Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli juures. Kohanemisaasta on 1-aastane sisseelamisperiood õppeasutusse ja õpetajatöösse

Kooliväline tugisüsteem

Erialaspetsialistide piirkondlik koostöö õpinõustamissüsteemi kaudu. Õpetajale on vajalik teadlikkus erialaspetsialistide tugivõrgustikust (nt eripedagoog, sotsiaaltöötaja, sotsiaalpedagoog, psühholoog, logopeed vms). Parimal juhul töötab erialaspetsialist koolis, kuid piiratud ressursside tingimustes on tarvilik hästitoimiv piirkondlik võrgustikutöö. Õpetaja ülesanne seejuures on olla tugivõrgustikust teadlik ning suunata nii õppijat kui ennast vajadusel teenuse osutajani.

(Eriala)õpetajate võrgustikud

Kutseõpetajate erialavõrgustike teke on hoogustunud 2005. aastal käivitunud ESF projektide „Kutseõpetajate väljaõppe ja täienduskoolituse süsteemi arendamine” ning „Kutseõppeasutuste õppekavade arendus“ kaudu. Mitmetel täienduskoolitustel on osalenud kõik Eestis vastavat valdkonda õpetavad kutseõpetajad ning omavahel on tekkinud nii infovahendus- kui koostöövõrgustikud. Ka järgneval ESF perioodil (2007 – 2013) jätkub erialaste võrgustike loomine, arendamine ja toetamine.

Kutse- ja erialaliidud

Eesti Kutseõpetajate Ühing on asutatud 2004. aastal ning on kutseõpetajate vabatahtlik, sõltumatu ja demokraatlik kutseühing. Ühingu eesmärgid on: kutseõpetaja rolli tähtsustamine ühiskonnas, kutsehariduse ja kutseõppe mõtestamine ja edendamine, kutseõpetajate kutsehuvide esindamine ja kaitsmine, kutseõpetajate ettevalmistamise ja enesetäiendamise võimaluste laiendamine, koostöö kutseõpetajaid ettevalmistavate kõrg- ja muude koolidega, osalemine kodanikualgatuse korras Eesti hariduspoliitika ja strateegia kujundamisel ning sellealaste seaduste täiustamisel, koostöö pedagoogikateadlastega ning teiste sama valdkonna või sellele lähedaste isikute ja ühendustega Eestis ning väljaspool Eestit, koostöö tööandjate ning nende organisatsioonide ja teiste sotsiaalse dialoogi partneritega.

Lähemalt on ühingu tegevustest võimalik lugeda nende kodulehelt <http://eky.org.ee/>.

Eesti Õpetajate Liidu (vaata ka <http://www.opetajateliit.ee/>) eesmärk on õpetaja rolli tähtsustamine ühiskonnas, rahvusliku hariduse ja kultuuri mõtestamine ja edendamine,

õpetajate kutsehuvide esindamine ja kaitsmine, õpetajate ettevalmistamise ja enesetäiendamise võimaluste laiendamine ja koostöö õpetajaid ettevalmistavate kõrg- ja muude koolidega, osalemine kodanikualgatuse korras Eesti hariduspoliitika ja strateegia kujundamisel, sellealaste seaduste täiustamisel, koostöö pedagoogikateadlastega ning teiste sama valdkonna või sellele lähedaste isikute ja ühendustega Eestis ning väljaspool Eestit.

Eesti Haridustöötajate Liit kannab ametiühingu funktsioone ning on moodustatud 1990. aastal eesmärgiga seista haridustöötajate seaduslike huvide kaitsel. Seisuga 1.01.2008. oli liidus 561 erinevat organisatsiooni ning 11 418 lihtliiget. 67% liikmeskonnast moodustavad munitsipaalkoolide õpetajad. Täpsem ülevaade Eesti Haridustöötajate Liidu eesmärkidest ja ülesannetest on liidu kodulehel (vaata lisaks <http://www.ehl.org.ee/>). Paljud kutseõpetajad kuuluvad ka erialaliitudesse ja/või teevad erialaliitudega tihedat koostööd nii õppekavade välja töötamisel kui õppeprotsessi korraldamisel.

7. Kuidas õpetajat tunnustatakse?

Eestis kehtib **atesteerimissüsteem**, mille eesmärgiks on toetada pedagoogide arengut ja karjäärivõimalusi, hinnates perioodiliselt enese- ja välishindamise kaudu tehtud töö tulemuslikkust ja vastavust ametijärgu nõuetele. Pedagoogide palk on seotud atesteerimisel omistatud ametijärgudega.

Õpetajal on võimalik omandada:

noorempedagoogi,
pedagoogi,
vanempedagoogi ja
pedagoog-metoodiku ametijärk.

Noorempedagoogi ja pedagoogi ametijärk on tähtajatud ning kvalifitseerumine on kooli tasandi otsus, mis aluseks on õpetaja kompetentside vastavus atesteerimise nõuetele.

Vanempedagoogi ja pedagoog-metoodiku ametijärk kehtib viis aastat ning kvalifitseerumine toimub Eesti riigis keskselt – otsuse teeb Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse juurde moodustatud atesteerimiskomisjon (vt lisainfot veebilehelt www.ekk.edu.ee)

Erinevatele ametijärgudele kehtestatud nõuded on sätestatud haridusministri määruses „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord“.

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

Õpetajaosakond

Mai 2008